

VẬN DỤNG BÀI HỌC CỦA CÁCH MẠNG THÁNG TÁM NĂM 1945 VÀO XÂY DỰNG VÀ HOÀN THIỆN NHÀ NƯỚC PHÁP QUYỀN XÃ HỘI CHỦ NGHĨA VIỆT NAM

Nguyễn Thị Giang, Nguyễn Hải Yến

Khoa Nhà nước và Pháp luật, Trường Chính trị tỉnh Thái Nguyên

Tóm tắt: Vấn đề xây dựng Nhà nước pháp quyền XHCN Việt Nam được xuất phát từ yêu cầu tất yếu của quá trình cách mạng theo ngọn cờ độc lập dân tộc gắn liền với chủ nghĩa xã hội nhằm xây dựng xã hội “dân giàu, nước mạnh, dân chủ, công bằng, văn minh”. Đây là một quá trình xuyên suốt gắn với dòng chảy của lịch sử đất nước, là sự kế thừa các giá trị truyền thống tốt đẹp của dân tộc, sự tiếp thu có chọn lọc tinh hoa nhân loại, kinh nghiệm quốc tế về dân chủ, pháp quyền vào điều kiện cụ thể của Việt Nam.

Từ khóa: Vận dụng, xây dựng, Nhà nước pháp quyền

APPLYING LESSONS FROM THE AUGUST REVOLUTION OF 1945 TO THE BUILDING AND PERFECTION OF THE SOCIALIST RULE-OF-LAW STATE OF VIETNAM

Nguyen Thi Giang, Nguyen Hai Yen

Faculty of State and Law, Thai Nguyen Provincial School of Politics

Abstract: The task of building the Socialist rule-of-law State of Vietnam stems from the essential requirement of the revolutionary process under the banner of national independence associated with socialism, with the goal of establishing a society of “wealthy people, strong nation, democracy, justice, and civilization.” This is a continuous process aligned with the historical development of the country, inheriting the nation’s fine traditional values while selectively adopting the quintessence of humanity and international experiences on democracy and the rule of law, all adapted to Vietnam’s specific conditions.

Keywords: Application, building, rule-of-law State

Nhận bài: 15/08/2025

Phản biện: 15/09/2025

Duyệt đăng: 18/09/2025

I. ĐẶT VẤN ĐỀ

Thắng lợi của cuộc Cách mạng Tháng Tám năm 1945 dưới sự lãnh đạo của Đảng là một sự kiện vô cùng quan trọng trong lịch sử đấu tranh dựng nước và giữ nước của dân tộc Việt Nam. Việc thành lập nhà nước Việt Nam Dân chủ Cộng hòa đã tạo nên một bước ngoặt lịch sử, để lại cho Đảng và nhân dân ta nhiều bài học quý báu, trong đó có bài học về dành và giữ chính quyền cách mạng, xây dựng chính quyền dân chủ thực sự của nhân dân, do nhân dân và vì nhân dân.

II. NỘI DUNG NGHIÊN CỨU

2.1. Về bài học xây dựng chính quyền của Cách mạng Tháng Tám năm 1945

Cách mạng Tháng Tám năm 1945 giành được thắng lợi, Nhà nước Việt Nam Dân chủ Cộng hòa ra đời, song phải đương đầu với nhiều khó khăn thù trong giặc ngoài. Ở miền Bắc, 20 vạn quân Tưởng kéo vào nước ta, theo sau là các đảng phái phản động liên tục thực hiện nhiều hoạt động cướp bóc, khủng bố, phá hoại... Ở miền Nam, quân Anh kéo vào đã dọn đường cho thực dân Pháp trở lại xâm lược nước ta, âm mưu tìm cách cai trị các nước Đông Dương một lần nữa. Lợi dụng tình hình, bọn phản động trong các vùng tôn giáo, tuyên truyền, xuyên tạc đường lối chính sách của Đảng, xây dựng lực lượng làm tay sai cho thực dân Pháp chống phá cách mạng. Thêm vào đó,

tình hình kinh tế, chính trị, xã hội trong nước rơi vào khủng hoảng trầm trọng, tài chính kiệt quệ, lũ lụt, hạn hán, thiên tai, mất mùa diễn ra liên tiếp; nhiều xí nghiệp còn nằm trong tay tư bản Pháp; các cơ sở công nghiệp của ta chưa kịp phục hồi sản xuất; hàng hóa khan hiếm, giá cả tăng vọt, đời sống nhân dân gặp nhiều khó khăn. Tàn dư văn hóa lạc hậu của chế độ thực dân, phong kiến hết sức nặng nề, hơn 90% dân số không biết chữ, tệ nạn xã hội tràn lan... Trước tình hình đó, Đảng và Chính phủ mà đứng đầu là Chủ tịch Hồ Chí Minh đã ban hành hàng loạt Sắc lệnh, đồng thời tiến hành liên tục các cuộc họp Hội đồng Chính phủ để nhanh chóng đề ra những biện pháp nhằm kịp thời đối phó với thù trong giặc ngoài, khắc phục khó khăn về kinh tế, tài chính, xây dựng và phát triển văn hóa, giáo dục, tăng cường an ninh, quốc phòng và ngoại giao... từng bước củng cố, xây dựng chính quyền, tổ chức bộ máy nhà nước, giữ gìn nền độc lập.

Trong điều kiện vô cùng khó khăn, Đảng Cộng sản Việt Nam cùng với Chủ tịch Hồ Chí Minh đã đề ra những chủ trương sáng suốt, vừa vững vàng về nguyên tắc, vừa mềm dẻo về sách lược, đã tăng cường được thực lực cách mạng, xây dựng, củng cố và giữ vững chính quyền cách mạng còn non trẻ, bảo vệ thành quả của cuộc Cách mạng Tháng

Tám. Riêng trong việc xây dựng và củng cố chính quyền, vấn đề được coi là cơ bản, cốt yếu của mọi cuộc cách mạng xã hội, đã được thực hiện hết sức khẩn trương, quyết liệt trong đó tập trung vào một số vấn đề trọng tâm sau:

Một là, trong xây dựng Nhà nước, Đảng ta đã xác định một trong những nhiệm vụ quan trọng hàng đầu là xây dựng bộ máy chính quyền dân chủ nhân dân từ Trung ương đến địa phương phù hợp với đặc điểm tình hình của đất nước. Vì vậy, ngày 3/9/1945, trong phiên họp đầu tiên của Chính phủ lâm thời, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã đề ra 6 nhiệm vụ cấp bách, trong đó cần phải xây dựng cho nhân dân và chính quyền mới một cơ sở pháp lý vững chắc với chủ trương tổng tuyển cử phổ thông đầu phiếu trong cả nước và sớm ban hành Hiến pháp. Trong thời gian ngắn, sau ngày tổng tuyển cử, hệ thống bộ máy nhà nước (cơ quan lập pháp, hành pháp và tư pháp) từ trung ương đến địa phương đã từng bước hoàn thiện, với đầy đủ uy tín, hiệu lực pháp lý trong thực hiện chức năng đối nội, đối ngoại, quản lý, điều hành mọi hoạt động của đất nước.

Hai là, khẳng định vai trò, địa vị của nhân dân trong chế độ chính trị dân chủ. Đặc trưng nổi bật của nhà nước xây dựng sau Cách mạng Tháng Tám năm 1945 đó là Nhà nước dân chủ, Nhà nước của nhân dân, do nhân dân, vì nhân dân, mọi quyền lực đều thuộc về nhân dân. Nhà nước và bộ máy chính quyền các cấp thực sự là công bộc, là người đầy tớ trung thành của nhân dân, thực hiện ý chí và nguyện vọng, lợi ích và quyền lực của nhân dân. Tất cả mọi đường lối, chủ trương, chính sách của Đảng và Chính phủ đều chỉ nhằm mục đích nâng cao đời sống vật chất và văn hóa của nhân dân.

Ba là, xây dựng chính quyền đi đôi với bảo vệ chính quyền là hai nhiệm vụ quan trọng gắn bó mật thiết với nhau. Muốn bảo vệ chính quyền thì phải xây dựng một nhà nước mới thật sự trong sạch, chống đặc quyền, đặc lợi, nêu cao tinh thần thượng tôn pháp luật, phải thường xuyên cải cách, kiện toàn bộ máy nhà nước, xây dựng nền hành chính dân chủ, vững mạnh, đồng thời ngăn chặn có hiệu quả các căn bệnh cùng các tệ nạn trong đội ngũ cán bộ, công chức.

Bốn là, trong xây dựng nhà nước của nhân dân và vì nhân dân, Đảng, Chính phủ, đứng đầu là Chủ tịch Hồ Chí Minh hết sức chú trọng rèn luyện cán bộ có đủ phẩm chất, năng lực, phương pháp, tác phong công tác để đảm nhận tốt việc điều hành đất nước. Lấy các phẩm chất cần, kiệm, liêm, chính, chí công vô tư làm chuẩn mực trong rèn luyện cán bộ, công chức, viên chức.

Qua đây có thể khẳng định, sự vận dụng sáng tạo của Chủ tịch Hồ Chí Minh về nhà nước kiểu mới sau Cách mạng Tháng Tám nhất là về xây dựng nhà nước pháp quyền của nhân dân, do nhân dân, vì nhân dân là những vấn đề nền tảng, căn cốt nhất mang tính soi đường, chỉ lối để các thế hệ cách mạng sau này tiếp tục kế thừa, bổ sung, phát triển hệ thống tư duy lý luận của Người về xây dựng Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam.

2.2. Sự vận dụng bài học Cách mạng Tháng Tám trong xây dựng và hoàn thiện Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam trong giai đoạn hiện nay

Cùng với những bước phát triển của cách mạng, của đất nước, yêu cầu xây dựng nhà nước pháp quyền XHCN dần được đặt ra một cách trực diện cả về lý luận và thực tiễn. Lần đầu tiên, khái niệm về “Nhà nước pháp quyền XHCN” được nêu ra tại Hội nghị lần thứ hai Ban Chấp hành Trung ương Đảng khóa 7 (năm 1991) và tiếp tục được khẳng định tại nhiều văn kiện của Đảng, trong đó có Cương lĩnh xây dựng đất nước trong thời kỳ quá độ lên chủ nghĩa xã hội (Bổ sung, phát triển năm 2011). Đến Hiến pháp năm 2013, khái niệm về Nhà nước pháp quyền đã được nêu cụ thể, Đại hội XIII của Đảng nhấn mạnh: “Tiếp tục xây dựng và hoàn thiện nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam của nhân dân, do nhân dân và vì nhân dân do Đảng lãnh đạo là nhiệm vụ trọng tâm của đổi mới hệ thống chính trị”. Trong công cuộc đổi mới, Đảng và Nhà nước ta đã luôn quan tâm nghiên cứu, kế thừa, vận dụng sáng tạo để lãnh đạo, chỉ đạo thực tiễn xây dựng, hoàn thiện Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam của nhân dân, do nhân dân và vì nhân dân.

Thứ nhất, nắm vững mục tiêu tôn trọng, phát huy quyền làm chủ của nhân dân

Mọi chủ trương, đường lối của Đảng, chính sách pháp luật của Nhà nước ta đều xuất phát từ lợi ích, nguyện vọng chính đáng và khả năng của nhân dân lao động, bảo đảm, bảo vệ quyền con người, quyền công dân, phát huy chủ quyền nhân dân và kiên tạo phát triển xã hội. Việc thực hiện phương châm “dân biết, dân bàn, dân làm, dân kiểm tra, dân giám sát, dân thụ hưởng” đã cho thấy lợi ích của nhân dân được Đảng và Nhà nước ta đặt lên trên hết, trước hết; việc phục vụ nhân dân luôn là mục đích cao nhất của mọi hoạt động. Đây là vấn đề quan trọng, cơ bản, bao trùm thể hiện sâu sắc bản chất dân chủ của nhân dân, vì nhân dân của Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam.

Thứ hai, tiếp tục đẩy mạnh xây dựng, hoàn thiện pháp luật và tổ chức thực hiện pháp luật

Vận dụng bài học xây dựng chính quyền của Cách mạng Tháng Tám năm 1945, vai trò của pháp luật và thực thi pháp luật ngày càng được chú trọng trong tổ chức và hoạt động của bộ máy nhà nước. Việc xây dựng và hoàn thiện Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam hiện nay tiếp tục chú trọng đổi mới quy trình lập pháp, nâng cao năng lực xây dựng pháp luật nhằm phát huy mạnh mẽ dân chủ xã hội chủ nghĩa, quyền làm chủ của nhân dân, đồng thời tăng cường pháp chế, bảo đảm kỷ cương xã hội; đổi mới cơ chế thi hành pháp luật, thực thi tinh thần “thượng tôn pháp luật”, đảm bảo pháp luật được thực thi công bằng, văn minh, nhất quán, kịp thời, hiệu lực, hiệu quả. Xây dựng, hoàn thiện pháp luật thống nhất, đồng bộ được xem là nhiệm vụ thường xuyên và liên tục của toàn bộ hệ thống chính trị trong quá trình xây dựng và hoàn thiện nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa.

Thứ ba, hoàn thiện cơ chế kiểm soát quyền lực nhà nước, đẩy mạnh đấu tranh phòng, chống quan liêu, tham nhũng, lãng phí trong bộ máy nhà nước

Từ góc độ thực thi quyền lực nhà nước, việc tăng cường cơ chế kiểm soát quyền lực và phòng, chống tham nhũng là giải pháp căn bản, quan trọng hàng đầu trong bối cảnh xây dựng Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa ở Việt Nam hiện nay. Nhận thức về cơ chế kiểm soát quyền lực nhà nước ngày càng đầy đủ, rõ nét góp phần đấu tranh có hiệu quả với tình trạng tham nhũng, tiêu cực. Tại nghị quyết số 27-NQ/TW, ngày 09/11/2022 của Ban Chấp hành Trung ương về tiếp tục xây dựng và hoàn thiện Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam trong giai đoạn mới, những nguyên tắc quan trọng về kiểm soát quyền lực tiếp tục được khẳng định và làm sâu sắc thêm: “Bảo đảm quyền lực nhà nước là thống nhất, có sự phân công rành mạch, phối hợp chặt chẽ và tăng cường kiểm soát quyền lực bên trong của các cơ quan nhà nước, giữa trung ương và địa phương, giữa các cấp chính quyền địa phương và giữa các cơ quan trong cùng một cấp chính quyền”; “mọi quyền lực phải được kiểm soát chặt chẽ bằng cơ chế, phải được ràng buộc bằng trách nhiệm, quyền lực đến đâu trách nhiệm đến đó, quyền lực càng cao trách nhiệm càng lớn; lạm dụng, lợi dụng quyền

lực phải bị truy cứu trách nhiệm và xử lý. Kiểm soát quyền lực gắn với siết chặt kỷ luật, kỷ cương trong quá trình thực thi công vụ của đội ngũ cán bộ, công chức, viên chức”.

Thứ tư, xây dựng đội ngũ cán bộ, công chức đủ phẩm chất, năng lực đáp ứng yêu cầu xây dựng Nhà nước pháp quyền

Đội ngũ cán bộ, công chức đóng vai trò quan trọng trong việc duy trì trật tự, kỷ cương và bảo vệ quyền, lợi ích chính đáng của tổ chức, công dân theo quy định của pháp luật. Vận dụng tư tưởng Hồ Chí Minh về xây dựng đội ngũ cán bộ, công chức thật sự là công bộc của dân, một trong những trọng tâm của cải cách hành chính giai đoạn 2021 - 2030 là xây dựng đội ngũ cán bộ, công chức chuyên nghiệp, có năng lực phẩm chất, uy tín, dám nghĩ, dám nói, dám làm, dám chịu trách nhiệm, dám đổi mới sáng tạo, dám đương đầu với khó khăn, thử thách và quyết liệt trong hành động vì lợi ích chung. Đội ngũ cán bộ, công chức hành chính có nhiệm vụ tổ chức thực hiện pháp luật, quản lý nhà nước trên các lĩnh vực của đời sống xã hội phù hợp với mục tiêu xây dựng Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa. Đây là nhiệm vụ vừa cấp bách, vừa thường xuyên và lâu dài để đưa đất nước phát triển nhanh và bền vững theo con đường xã hội chủ nghĩa. Bên cạnh đó, Đảng và Nhà nước cần chú trọng điểm tăng cường kỷ luật, kỷ cương đi đôi với cải cách tiền lương, chế độ, chính sách, đãi ngộ, tạo môi trường, điều kiện làm việc để thúc đẩy đổi mới sáng tạo, phục vụ phát triển.

III. KẾT LUẬN

Trải qua gần 40 năm đổi mới, công cuộc xây dựng Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam của nhân dân, do nhân dân, vì nhân dân dưới sự lãnh đạo của Đảng đã đạt được những thành tựu rất quan trọng. Nhận thức, lý luận về Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam ngày càng thống nhất, đầy đủ và sâu sắc hơn. Hệ thống pháp luật đã được hoàn thiện cơ bản; vai trò của pháp luật và việc thực thi pháp luật được chú trọng trong tổ chức, hoạt động của Nhà nước và xã hội. Cơ chế phân công, phối hợp và kiểm soát giữa các cơ quan nhà nước trong thực hiện các quyền lập pháp, hành pháp, tư pháp ngày càng rõ ràng hơn và có chuyển biến tích cực. Bộ máy nhà nước từng bước tinh gọn, hoạt động hiệu lực, hiệu quả.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Đảng Cộng sản Việt Nam: Văn kiện Đảng toàn tập, Nxb Chính trị quốc gia, t.7, HN.2000.
2. Đảng Cộng sản Việt Nam: Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII, Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội, 2021.
3. Đảng Cộng sản Việt Nam, Ban Chấp hành Trung ương, Ban Chỉ đạo tổng kết: Báo cáo tổng kết một số vấn đề lý luận - thực tiễn qua 30 năm đổi mới (1986-2016), Nxb CTQG, Hà Nội, 2015.